

«Фінансова грамотність» в основній школі

Навчальна програма спецкурсу
для слухачів курсів підвищення кваліфікації
(варіант А – 36 год., варіант Б – 72 год.)

АВТОРИ:

Філончук З. В., Рябова О. Б., Риси́н В. В., Часнікова О. В., Довгань
А. І., та інші. за загальною редакцією доктора економічних наук
професора Смовженко Т. С.,

Зміст

Пояснювальна записка	4 с.
Навчальний план	6 с.
Тематичний план	6 с.
Навчально-тематичний план	8 с.
Зміст програми спецкурсу	9 с.

Пояснювальна записка

У сучасних складних соціально-економічних умовах особливої актуальності набуває питання формування фінансової культури населення, у тому числі учнівської молоді. Розуміння соціально-економічних трансформацій в країні неможливе без урахування економіко-культурного контексту, у якому здійснюється розвиток економічних та соціальних процесів. У свою чергу подальший соціально-економічний розвиток залежить від змін у фінансовій культурі та свідомості населення.

Сучасна економіка передбачає широку участь населення в різних фінансових схемах, що допомагають вирішити питання його соціально-економічної адаптації. Активна фінансова поведінка населення, використання накопичувальних і страхових інструментів передбачає досить високий рівень фінансової грамотності, який дозволяє громадянам активно взаємодіяти з фінансовими інститутами, широко використовувати продукти банківського і страхового сектора, системи пенсійного страхування.

Навчальну програму спецкурсу «Фінансова грамотність» в основній школі» для слухачів курсів підвищення кваліфікації в системі післядипломної педагогічної освіти розроблено відповідно до державної програми «Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 роки», наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 19 липня 2012 року № 828 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації України на 2012-2019 роки» та інших документів, у яких визначаються основні напрями впровадження фінансової освіти у навчальні заклади України.

Метою спецкурсу є підготовка освітян до впровадження предмету «Фінансова грамотність» в основній школі та створення системи фінансової освіти і виховання у навчальному закладі.

Спецкурс «Фінансова грамотність» в основній школі» спрямований на

виконання таких **основних завдань**:

- **поглиблення** знань з макроекономіки, усвідомлення сутності та ролі фінансів і фінансових відносин у політичному, економічному та соціальному житті;
- **з'ясування** значення фінансової освіти як одного із чинників економічної стабільності;
- **проектування** методичної системи впровадження фінансової грамотності в основній школі;
- **удосконалення** вмінь самоосвітньої діяльності, що забезпечить розвиток професійної компетентності в сфері фінансової освіти і виховання учнів основної школи.

У результаті вивчення курсу вчитель **повинен знати**:

- основи функціонування та розвитку сучасних фінансових систем, принципи державного регулювання фінансової сфери, її значення у політичному і соціально-економічному житті;
- етапи становлення шкільної економічної та фінансової освіти в Україні, її роль у подальшому економічному розвитку;
- нормативні документи, що визначають державну політику в галузі економічної та фінансової освіти;
- теоретико-методологічні засади впровадження фінансової грамотності;
- форми та методи організації навчальної діяльності учнів основної школи, які сприятимуть їх подальшій економічній соціалізації.

У результаті вивчення курсу учитель **повинен уміти**:

- реалізовувати теоретичні фінансові знання у практичній діяльності;
- визначати умови становлення системи фінансової освіти та виховання у навчальному закладі;
- володіти методикою впровадження предмету «Фінансова грамотність» в основній школі;
- створювати методичні розробки і сценарії заходів (проектів) із

фінансової освіти та виховання;

- проектувати подальшу власну фінансову безпеку.

Навчальна програма спецкурсу «Фінансова грамотність» в основній школі» для слухачів курсів підвищення кваліфікації пропонується за двома варіантами: А – 36 годин; Б – 72 години (з них 22 становлять лекції, 26 – практичні заняття, 24 – самостійна робота).

Програма включає такі навчальні модулі: модуль I «Фінанси. Фінансова система і фінансова політика», модуль II «Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності»; модуль III «Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності», модуль IV «Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» в основній школі», діагностико-аналітичний модуль.

Реалізація завдань програми спецкурсу здійснюється через очну форму навчання (3-денний (36 год.) або 6-денний (72 год.) науково-методичний семінар із залученням фахівців Національного банку України). Навчальний матеріал надається під час проведення лекцій різних типів, виконання практичних робіт у групах, участі в проведенні семінарських занять, круглих столів, тестуванні та інших формах роботи.

Навчальна стратегія курсу може реалізовуватися також через дистанційну (або очно-дистанційну) форму навчання шляхом проведення Інтернет-консультацій та виконання індивідуальних практичних завдань; самостійного вивчення слухачами навчального матеріалу, рекомендованого викладачами спецкурсу.

Завдання для самостійної роботи орієнтовані на збір та опрацювання матеріалів про розвиток системи фінансової освіти; створення власних розробок конспектів уроків з предмету «Фінансова грамотність»; розробку презентацій власних проектів; розв'язування тестових завдань тощо. Усі ці матеріали об'єднуються у методичний poradnik вчителя предмету «Фінансова грамотність» в основній школі».

Для презентації конспектів уроків рекомендуємо використати

панорамний урок – своєрідний панорамний огляд системи уроків курсів, у якому приймають участь декілька педагогів, які взаємно доповнюють один одного, та визначають найбільш ефективні методи та прийоми роботи з учнями.

Програма спецкурсу містить пояснювальну записку, навчальний план, тематичне планування, навчально-тематичний план, завдання для самостійної роботи слухачів, питання для самоконтролю, перелік індивідуальних творчих завдань (проектів) та список рекомендованої літератури.

Обов'язковою умовою спецкурсу є проведення вхідного та вихідного діагностування за допомогою тестів, розміщених на електронному ресурсі Проекту USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP).

У програмі наведено розподіл годин за варіантом Б – 72 години.

**Навчальна програма спецкурсу
для слухачів курсів підвищення кваліфікації
«Фінансова грамотність» в основній школі»
Навчальний план**

№	Зміст	Розподіл годин			
		Лекції	Практичні (семінари)	Сам.р.	Всього
1.	Модуль I. Фінанси. Фінансова система і фінансова політика.	4	4		8
2.	Модуль II. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності.	6	2		8
3.	Модуль III. Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності.	6	2		8
4.	Модуль IV. Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» в основній школі.	6	8		14
5.	Модуль V. Діагностико-аналітичний модуль.		10		10
6.	Самостійна робота			24	24
	Всього:	22	26	24	72

Тематичний план

№	Зміст	Годин
1.	Модуль І. Фінанси. Фінансова система і фінансова політика.	8
	<i>1.1. Фінанси як сукупність економічних відносин.</i> Фінанси. Їх виникнення та генезис. Сутність і відмінні ознаки фінансів. Функції фінансів. Значення фінансів для організації ефективних економічних відносин. Фінансова система. Основні принципи функціонування фінансової системи. Особливості становлення і розвитку фінансової системи України. Структура фінансової системи країни.	4
	<i>1.2. Державне регулювання фінансової сфери.</i> Звідки у держави беруться гроші. Державний бюджет. Як держава регулює грошовий обіг. Грошовий ринок.	2
	<i>1.3. Сучасний ринок фінансових послуг: загальна структура і значення.</i> Фінансові послуги. Сучасний ринок фінансових послуг. Тенденції розвитку ринку фінансових послуг в умовах глобалізації.	2
2.	Модуль ІІ. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності.	8
	<i>2.1. Макроекономічна нестабільність та державне регулювання.</i> Циклічність розвитку економічних процесів. Цикли ділової активності, їх види. Фінансова теорія економічних циклів. Фінансові причини найглибших економічних криз ХХ та ХХІ ст. Макроекономічна політика. Форми, методи та інструменти фінансового регулювання економіки. Грошово-кредитна політика держави.	4
	<i>2.2. Фінансова грамотність як складова фінансової культури.</i> Фінансова грамотність: термінологічний словник. Сучасний рівень фінансової грамотності населення України. Аналіз соціологічних досліджень щодо рівня фінансової грамотності населення в Україні: портрет споживача фінансових послуг. Фінансова поведінка населення в інших країнах світу: результати опитування. Світовий досвід підвищення фінансової обізнаності населення.	2
	<i>2.3. «Фінансова грамотність» у системі шкільної економічної освіти.</i> Сучасний стан і проблеми шкільної економічної освіти. Роль курсів за вибором економічного профілю у формуванні фінансової грамотності учнів. Курси предмету «Фінансова грамотність»: змістовий та методичний огляд; стан та перспективи впровадження.	2
2.	Модуль ІІ. Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності.	10
	<i>3.1. Теоретико-методологічні засади економічної підготовки вчителя.</i> Економічні ролі людини. Рольова інтерпретація особистості як інструмент формування її економічних якостей. Економічна соціалізація.	6

	Економічна свідомість: рівні, параметри характеристики. Економічний світогляд. Економічна наука як концептуальна основа економічної свідомості.	
	3.2 <i>Психолого-педагогічні засади впровадження фінансової грамотності.</i> Психологічні аспекти фінансової освіти учнів основної школи. Педагогічні основи фінансової грамотності та виховання. Роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.	4
3.	Модуль III. Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» в основній школі.	18
	4.1. Фундаментальні економічні категорії у курсах предмету «Фінансова грамотність». <i>Практична робота №1</i> «Встановлення наступності у викладанні курсів «Економіка» (рівень стандарту, 11 клас) і курсів за вибором предмету «Фінансова грамотність» (5-9 класи). <i>Практична робота №2</i> «Від теми «Грошові операції домашніх господарств» (курс «Родинні фінанси», 5 клас) до теми «Грошовий ринок. Закони грошового обігу» (курс «Економіка & Фінанси» (9 клас): методика вивчення економічної категорії «гроші» в основній школі.	4
	4.2. Фінансові процеси та явища. Введення до власних фінансів. Змістова складова «Я – клієнт банку» у курсах предмету «Фінансова грамотність» (5-9 клас). Абетка власної фінансової безпеки. <i>Практична робота №3.</i> Методика розв'язування фінансових задач.	6
	4.3. Споживач як основний суб'єкт сучасної економіки. Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у шкільній фінансовій освіті (5-9 клас). <i>Практична робота №5.</i> «Створюємо пам'ятку споживача фінансових послуг».	4
	4.4. Економічні ролі: найманий працівник, підприємець, інвестор. Історії фінансового успіху. Змістова складова «Я – підприємець» у курсах предмету «Фінансова грамотність» в основній школі.	4
5.	Модуль V. Діагностико-аналітичний модуль.	10
	5.1. Вхідне діагностування.	2
	5.2. Захист творчих робіт.	4
	5.3. Контрольне тестування.	2
	5.4. Вихідне діагностування.	2
6.	Самостійна робота	24
	6.1. Готуємо панорамний урок. Розробка конспекту уроку з теми «Грошовий ринок. Маса грошей в обігу» (курс «Економіка & Фінанси» (9 клас)	2
	6.2. Фінансова грамотність: складаємо термінологічний словник. Готуємо панорамний урок. <i>Група №1.</i> Розробка конспекту уроку з теми «Фінансова культура людини. Економічні ролі сучасної людини: робітник, підприємець, інвестор» (курс «Фінансова культура», 7 клас). <i>Група №2.</i> Розробка конспекту уроку з теми «Що таке фінансова	2

	грамотність. Як добробут людини залежить від її фінансової поведінки» (курс «Прикладні фінанси», 8 клас).	
	6.3. Абетка власної фінансової безпеки. Сторінка «Як заощадити у побуті». Практична робота №4 «Визначення виду сімейного бюджету за ступенем збалансованості». Методичний поради́ник вчителя курсів «Фінансова грамотність» (основна школа). Методика проведення уроків з курсу «Родинні фінанси» (5 клас).	6
	6.4. Абетка власної фінансової безпеки. Сторінка «Банківські картки. Як правильно користуватися банківською картою». Сторінка «Правила безпеки під час здійснення електронних платежів». Методичний поради́ник вчителя курсу «Фінансова грамотність» (основна школа). Методика проведення уроків з курсу «Фінансово-грамотний споживач» (6 клас).	4
	6.5. Методичний поради́ник вчителя курсу «Фінансова грамотність» (основна школа). Готуємо панорамний урок в основній школі. Методика проведення уроків з курсу «Фінансова культура» (7 клас). Методика проведення уроків з курсу «Прикладні фінанси» (8 клас). Методика проведення уроків з курсу «Економіка & Фінанси» (9 клас). Розробка конспектів уроків (у малих групах або індивідуально).	6
	4.6. Підготовка залікової творчої роботи.	4

Навчально-тематичний план

№	Змістові модулі та теми	Розподіл годин				
		Лекції	Сем.	Практ. заняття	Сам. робота	Всього
I.	Модуль I. Фінанси. Фінансова система і фінансова політика.	8				8
1.1.	Фінанси як сукупність економічних відносин.	4				4
1.2.	Державне регулювання фінансової сфери.	2				2
1.3.	Сучасний ринок фінансових послуг: загальна структура і значення.	2				2
II.	Модуль II. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності.	6		2		8
2.1.	Макроекономічна нестабільність та державне регулювання.	2				2
2.2.	Фінансова грамотність як складова фінансової культури.	2				2
2.3.	«Фінансова грамотність» у системі шкільної економічної освіти.	2		2		4
III.	Модуль III. Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності.	6		2		8

3.1.	Теоретико-методологічні засади економічної підготовки вчителя.	2		2		4
3.2.	Психолого-педагогічні засади впровадження фінансової грамотності.	4				4
IV.	Модуль IV. Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» в основній школі.	6		8		14
4.1.	Фундаментальні економічні категорії у курсах предмету «Фінансова грамотність». <i>Практична робота №1.</i> Встановлення наступності у викладанні курсів «Економіка» (рівень стандарту, 11 клас) і курсів за вибором предмету «Фінансова грамотність» (5-9 класи). <i>Практична робота №2.</i> Від теми «Грошові операції домашніх господарств» (курс «Родинні фінанси», 5 клас) до теми «Грошовий ринок. Закони грошового обігу» (курс «Економіка & Фінанси» (9 клас): методика вивчення економічної категорії «гроші».	2		2		4
4.2.	Змістова складова «Я – клієнт банку» у курсах предмету «Фінансова грамотність». Абетка власної фінансової безпеки. <i>Практична робота №3.</i> Методика розв'язування фінансових задач.	2		2		4
4.3.	Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у шкільній фінансовій освіті (5-9 клас). <i>Практична робота №5.</i> Створюємо пам'ятку споживача фінансових послуг.	2		2		4
4.4.	Історії фінансового успіху. Змістова складова «Я – підприємець» у курсах предмету «Фінансова грамотність».			2		2
V.	Модуль V. Діагностико-аналітичний модуль.		4	6		10
5.1.	Вхідне діагностування.			2		2
5.2.	Захист творчих робіт.		4			4
5.3.	Контрольне тестування.			2		2
5.4.	Вихідне діагностування			2		2
VI.	Самостійна робота				24	24
	Всього:	22	4	22	24	72

Зміст програми

Модуль I. Фінанси. Фінансова система і фінансова політика.

Кількість годин – 8.

Мета модуля: поглиблення знань з макроекономіки, усвідомлення сутності та ролі фінансів і фінансових послуг у політичному, економічному та соціальному житті.

Завдання модуля:

- поглиблення знань з окремих тем макроекономіки;
- усвідомлення ролі фінансових відносин у ринковій економіці, ролі держави у сфері фінансів;
- з'ясування значення знань щодо функціонування фінансової системи України для формування власної фінансової безпеки.

Зміст занять

1.1. Лекція (4 години). Фінанси як сукупність економічних відносин.

Фінанси. Їх виникнення та генезис. Сутність і відмінні ознаки фінансів. Функції фінансів. Значення фінансів для організації ефективних економічних відносин.

Фінансова система. Основні принципи функціонування фінансової системи. Особливості становлення і розвитку фінансової системи України. Структура фінансової системи країни.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити значення сутності фінансів.
2. Назвати функції фінансів. Розкрити їх місце у сучасному житті.
3. Дати визначення поняттям «фінанси» та «фінансові відносини».
4. Розкрити сутність і механізм дії розподільної функції фінансів.
5. Показати сутність і значення контрольної функції фінансів.
6. Розкрити специфічні ознаки фінансів.
7. Яким чином фінанси впливають на суспільне виробництво?
8. Представити особливості становлення і розвитку фінансової системи України.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти термінологічний словник з теми «Фінанси як сукупність економічних відносин».
2. Скласти схему «Фінансова система України».
3. Розробити конспект уроку з теми «Особливості становлення і розвитку фінансової системи України» (курс «Економіка & Фінанси» (9 клас).

1.2. Лекція (2 години). Державне регулювання фінансової сфери.

Звідки у держави беруться гроші. Державний бюджет. Як держава регулює грошовий обіг. Грошовий ринок.

Питання для самоконтролю

1. Назвати основні ланки фінансової системи України.
2. Пояснити, як формується державний бюджет.
3. Пояснити, чим, в економічній теорії, відрізняються три головних підходи до проблеми бюджетного дефіциту.
4. Назвати причини бюджетного дефіциту.
5. Визначити особливості грошового ринку України.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти конспект теми у вигляді переліку питань, відповіді на які висвітлюватимуть її зміст (кількість питань — не менше 10).
2. Визначити перелік тем для економічних есе зазначеної тематики.
3. **Готуємо панорамний урок.** Розробка конспекту уроку з теми «Грошовий ринок. Маса грошей в обігу» (курс «Економіка & Фінанси» (9 клас).

1.3. Лекція (2 години). Сучасний ринок фінансових послуг: загальна структура і значення

Фінансові послуги. Сучасний ринок фінансових послуг. Тенденції розвитку ринку фінансових послуг в умовах глобалізації.

Питання для самоконтролю

1. Розкрити сутність поняття «фінансова послуга».
2. Накреслити схему «Загальна структура сучасного ринку фінансових послуг».
3. Пояснити, у чому полягає характерна особливість сучасного ринку фінансових послуг.
4. Розкрити тенденції розвитку ринку фінансових послуг в умовах глобалізації.
5. Назвати необхідну умову глобалізації фінансових ринків.
6. Назвати найпоширеніші фінансові інтернет-послуги.

Завдання для самостійної роботи

Економічна наука про значення ринку фінансових послуг: аналіз наукових видань.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Методика викладання розділу «Теорія фінансів» у курсі «Економіка & Фінанси» (9 клас).
2. Методика розв'язування фінансових задач на уроках курсу «Економіка & Фінанси» (9 клас).

Література до модуля I

1. Глущенко А.С. Фінанси / А.С. Глущенко. – Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – 190 с.
2. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
3. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / авт.: Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
4. Економіка (профільний рівень). 10 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 208 с.
5. Економіка : навч. посіб. для 10-11 кл. / за ред. З. Г. Ватаманюка, С. М. Панчишина. – К. : Либідь, 1999. – 384 с.
6. Економіка : навч. посіб. для учнів 10-х кл. середніх загальноосвітніх шкіл / за ред. С. М. Панчишина. – Львів : Тріада плюс, 2008. – 460 с.
7. Економічна теорія. Макроекономіка : підручник / за ред. В.М. Тарасевича. – К. : Знання, 2012. – 206 с.
8. Лютий І.О. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг : монографія / І.О. Лютий, О.М. Юрчук. – К. : Знання, 2011. – 357 с.
9. Фінансова грамотність : навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.

10.Фінансова грамотність : навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

Модуль II. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності.

Кількість годин – 8.

Мета модуля: розвиток професійних компетенцій слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо впровадження фінансової освіти в загальноосвітніх навчальних закладах.

Завдання модуля:

- поглиблення економічних знань вчителів з окремих тем макроекономіки;
- систематизація знань щодо рівня фінансової грамотності населення в Україні та інших країнах світу;
- знайомство зі світовим досвідом підвищення фінансової обізнаності населення;
- змістовий та методичний огляд курсів економічного спрямування та предмету «Фінансова грамотність» щодо перспектив впровадження фінансової грамотності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Зміст занять

2.1. Лекція (2 години). Макроекономічна нестабільність та державне регулювання.

Циклічність розвитку економічних процесів. Цикли ділової активності, їх види. Фінансова теорія економічних циклів. Фінансові причини найглибших економічних криз XX та XXI ст.

Макроекономічна політика. Форми, методи та інструменти фінансового регулювання економіки. Грошово-кредитна політика держави.

Завдання для самостійної роботи

1. Скласти структурно-логічну схему «Найглибші економічні кризи XX та XXI ст.». Виокремити фінансові причини економічних криз.

2. Підібрати уривки з літературних творів, які можна використати на уроках із зазначеної теми.

Питання для самоконтролю

1. Назвати фази економічного циклу та дати їх характеристику.
2. Визначити причину циклічних коливань розвитку економіки.
3. Вказати причини економічної кризи в Україні.
4. Розкрити функції держави в регулюванні макроекономічних процесів.
5. Охарактеризувати основні інструменти державного регулювання економіки.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Формування економічної відповідальності учнів основної школи в педагогічній теорії та практиці.
2. Особливості економічного виховання учнів у педагогічній спадщині видатних вітчизняних педагогів ХХ ст.

Література

1. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
2. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / авт.: Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
3. Економіка (профільний рівень). 10 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 208 с.
4. Економіка : навч. посіб. для 10-11 кл. / за ред. З. Г. Ватаманюка, С. М. Панчишина. – К. : Либідь, 1999. – 384 с.
5. Економіка : навч. посіб. для учнів 10-х кл. середніх загальноосвітніх шкіл / за ред. С. М. Панчишина. – Львів : Тріада плюс, 2008. – 460 с.
6. Економічна теорія. Макроекономіка : підручник / за ред. В.М. Тарасевича. – К. : Знання, 2012. – 206 с.

2.2. Лекція «Фінансова грамотність як складова фінансової культури» (2 години).

Фінансова грамотність: термінологічний словник.

Сучасний рівень фінансової грамотності населення України. Синдром «змушеного споживача». Аналіз соціологічних досліджень щодо рівня

фінансової грамотності населення в Україні: портрет споживача фінансових послуг.

Фінансова поведінка населення в інших країнах світу: результати опитування. Світовий досвід підвищення фінансової обізнаності населення.

Завдання для самостійної роботи

1. Використовуючи додаткові джерела інформації, доповнити таблицю 1 «Фінансова культура: термінологічний словник».

Таблиця 1

Фінансова культура: термінологічний словник

Автор та джерело	Тлумачення поняття
	Фінансова грамотність – це
Шон Мунді. Рекомендації щодо розробки національних стратегій з фінансової грамотності	це знання, розуміння, навички та впевненість, які дозволяють особі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин. Метою розвитку фінансової грамотності є вплив на поведінку людей, а не просто надання їм знань, умінь та навичок.
Т. О. Кізима. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії / Т. Кізима // Вісник ТНЕУ. – 2012. - № 2. – С. 64-71.	сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень.
Г.Ю.Кучерова [3]	певне вміння застосовувати фінансові знання та використовувати здобуті фінансові навички, щоб отримувати максимальну користь від управління власними фінансами та застосування фінансових послуг.
	Фінансова обізнаність
Г.Ю.Кучерова [3]	наявність у людини певного рівня фінансових знань та навичок, що формують відповідний рівень його компетентності з фінансових питань.
	Фінансова освіченість
Т. С. Смовженко	допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо.
Г.Ю.Кучерова [3]	характеризує наявність певного рівня здобутої фінансової освіти.

2. **Готуємо панорамний урок.** Працюючи у групах, розробити конспект уроку.

Група №1. Тема «Фінансова культура людини. Економічні ролі сучасної

людини: робітник. підприємець, інвестор» (курс «Фінансова культура», 7 клас).

Група №2. Тема «Що таке фінансова грамотність. Як добробут людини залежить від її фінансової поведінки» (курс «Прикладні фінанси», 8 клас).

Питання для самоконтролю

1. Навести факти, що свідчать про низький рівень фінансової освіченості та культури населення в Україні.
2. Вказати причини низького рівня фінансової грамотності населення в Україні. У чому полягає синдром «змушеного споживача»?
3. «Намалювати» портрет українського споживача фінансових послуг.
4. Назвати зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на формування фінансової культури населення України.
5. Узагальнити досвід розвитку фінансової грамотності населення в європейських країнах.
6. Охарактеризувати діяльність міжнародних організацій щодо дослідження рівня фінансової грамотності населення України.
7. Назвати основні завдання державної програми «Стратегія реформування системи захисту прав споживачів на ринках фінансових послуг на 2012-2017 роки».
8. При Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку створено ініціативну групу, яка координує дії держави та ринку з підвищення фінансової грамотності громадян України. Назвати основні напрямки її діяльності.
9. Розкрити роль Проекту USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP) у розвитку фінансової культури населення.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Особливості формування фінансової грамотності населення в країнах Європи.
2. Особливості формування і розвитку грошової культури в Україні.
3. Фінансова грамотність як складова фінансової культури учнівської

молоді.

4. Шляхи формування фінансової культури учнів основної школи.

Теми проектів

1. Діти і гроші.
2. Підвалини благополуччя.

Література:

1. Захаркіна Л.С. Підвищення рівня фінансової грамотності населення України / Л.С. Захаркіна, К.П. Катериніна // Економічний форум. – 2014. – № 4. – С. 200-207.
2. Корнівська В.О. Формування фінансової культури українського населення в контексті мінімізації ринкової асиметрії / В.О. Корнівська // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 4. – С. 117-126. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/econprog_2011_4_13.pdf
3. Кучерова Г.Ю. Шляхи розвитку фінансової культури населення / Г.Ю. Кучерова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Сер. : Економіка і менеджмент. – 2013. – № 2. – С. 125-131. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsuem_2013_2_18.pdf
4. Ломачинська І.А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобальної трансформації / І.А. Ломачинська // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://onu.edu.ua/uk/science/sp/announcer_onu/economics/econom16_20.
5. Радзішевська Д.В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі / Д.В. Радзішевська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Radzishevaska.pdf>
6. Захист прав споживачів фінансових послуг: поінформовані та захищені споживачі – запорука підвищення довіри до фінансового сектору // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – 2009-2012. – 104 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/legal_publication_jan2013_ua.pdf
7. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. / Роберт Бонд, Олексій Куценко, Наталія Лозинська // Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – Київ, Грудень 2010. – 42 с.
8. Шпак І. Фінансово безкультурні українці? / Інна Шпак // Економічна правда. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2011/03/3/274995/>

2.3. Лекційно-практичне заняття «Фінансова грамотність» у системі шкільної економічної освіти» (4 години).

Сучасний стан і проблеми шкільної економічної освіти.

Роль курсів за вибором економічного профілю у формуванні фінансової грамотності учнів.

Курси предмету «Фінансова грамотність»: змістовий та методичний огляд; стан та перспективи впровадження.

Питання для самоконтролю

1. Назвати нормативні документи, що визначають розвиток шкільної економічної освіти.
2. Проаналізувати навчально-методичне забезпечення викладання курсу «Економіка» та курсів за вибором економічного профілю.
3. Охарактеризувати основні етапи впровадження економічних дисциплін в освітній процес загальноосвітніх навчальних закладів.
4. Назвати сучасні проблеми шкільної економічної освіти.
5. Визначити курси за вибором економічного профілю, що забезпечують розвиток фінансових компетенцій учнів.
6. Довести доцільність впровадження курсів за вибором «Фінансова грамотність» в основній школі.
7. Охарактеризувати структуру предмету «Фінансова грамотність».
8. Презентувати навчально-методичний комплекс курсів предмету «Фінансова грамотність».
9. Здійснити методичний огляд курсів предмету «Фінансова грамотність».
10. Проаналізувати можливості реалізації у Вашому навчальному закладі системного підходу до розвитку фінансової освіти та виховання.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Історія становлення й розвитку шкільної економіки та методики її навчання.
2. Особливості шкільної економічної освіти в зарубіжних країнах.
3. Міжпредметні зв'язки та їх роль у формуванні системи економічних знань.

4. Інтеграційний потенціал економіки та шляхи його реалізації у навчально-виховному процесі.

Теми проектів

1. «Прикольна» економіка.
2. Шкільний бізнес-клуб: плануємо майбутнє разом.

Література:

1. Гладковський Р. В. Заходи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з упровадження курсу «Фінансова грамотність» / Р. В. Гладковський, Н. І. Забуга // Економіка в школах України. – Х. : Основа, 2013. – С.3-5.
2. Збірник програм з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів (курси за вибором). Частина І. 10–11 класи (для 11 класу). – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – 208 с.
3. Збірник програм з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів (курси за вибором). Частина ІІ. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. – 384 с.
4. Економіка. Програми курсів за вибором та факультативів. – К., 2010. – 64 с.
5. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
6. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / авт.: Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
7. Економіка (профільний рівень). 10 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 208 с.
8. Економіка (профільний рівень). 11 клас / І. Ф. Радіонова, В. В. Радченко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. – 256 с.
9. Економіка (рівень профільний). 10 клас / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 288 с.
10. Економіка (рівень профільний). 11 клас / Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 288 с.
11. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень. – К., 2010.
12. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 10–11 клас. Профільний рівень. – К., 2010.
13. Програми для профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. Програми спецкурсів і факультативів. 10–11 кл. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2003, 2006.
14. Радченко В., Бицюра Ю. Проблеми шкільної економічної освіти в Україні / В. Радченко, Ю. Бицюра // Школа. – 2014. – №12. – С.48-57.
15. Філончук З.В. «Фінансова грамотність» у загальноосвітніх навчальних закладах Херсонської області / З.В. Філончук // Економіка в школах України. – 2014. – № 10. – С.6-11.

16. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
17. Фінансова грамотність: робочий зошит для учня / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2012. – 115 с.
18. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

Модуль III. Теоретико-методологічні засади формування фінансової грамотності.

Кількість годин – 8.

Мета модуля: розвиток економічної культури вчителів та мотивації до подальшої економічної самоосвіти.

Завдання модуля:

- встановлення рівнів та параметрів характеристики економічної свідомості;
- вивчення психолого-педагогічних основ впровадження фінансової грамотності;
- з'ясування чинників, що впливають на економічну соціалізацію учнів.

Зміст занять

3.1. Лекційно-практичне заняття (4 години). Теоретико-методологічні засади економічної підготовки вчителя.

Економічна соціалізація особистості як процес засвоєння нею соціальних ролей в економіці. Економічні ролі особистості.

Економічна свідомість як результат відображення соціально-економічного та індивідуально-економічного буття. Рівні економічної свідомості: буденно-практичний та теоретичний. Параметри характеристики економічної свідомості: ставлення до праці, до різних форм власності, до характеру управління економічними відносинами.

Економічний світогляд як найвища форма розвитку економічної свідомості. Економічна наука як концептуальна основа економічної свідомості.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити особливості системи економічних цінностей, в межах якої здійснюється процес економічної соціалізації у сучасному суспільстві (накреслити схему).
2. Гроші розглядаються як найважливіший засіб соціалізації особистості на всіх вікових етапах її розвитку. Довести, що особливу роль, як фактор соціалізації, відіграють вони саме на етапі дитинства.

Питання для самоконтролю

1. Дати визначення поняттю «економічна соціалізація». Як впливає економічна соціалізація на загальний процес соціалізації особистості?
2. Розкрити зміст складових процесу економічної соціалізації (когнітивного, афективного і конативного компонентів).
3. Назвати рівні та параметри характеристики економічної свідомості.
4. Встановити зв'язок між поняттями «економічна свідомість – економічний світогляд – економічна культура».

Теми випускних робіт і рефератів

1. Рольовий підхід до структурування економічних знань в шкільній економічній освіті.
2. Формування економічного світогляду учнів на уроках природничо-математичних дисциплін.

Література

1. Воронцова Е. Соціалізація підлітків в учнівських колективах / Е. Воронцова // Практика управління закладом освіти. – 2010. – № 3. – С. 43-49.
2. Диба Л. М. Проблеми формування економічної культури у сучасному національно-відроджувальному процесі / Л. М. Диба // Наука. Релігія. Суспільство. – 2009. – № 3. – С. 224-227.
3. Економічна соціалізація молоді : соціально-психологічний аспект / за заг. ред. В. В. Москаленко. – К. : Укр. центр політ. менеджменту, 2008. – 336 с. – (Б-ка журн. «Соціальна психологія»).
4. Єфременко Т. О. Рівень економічної культури пересічного громадянина України (за даними експертного опитування) / Т. О. Єфременко // Український соціум. – 2006. – № 1. – С. 88-96.
5. Заброцький М. М. Основи вікової психології : навч. посіб. / М. М. Заброцький. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2009. – 112 с.

6. Корнійчук О.Є. Еволюція формування економічного мислення / О.Є. Корнійчук // Педагогіка і психологія. – 2006. – №1. – С.22-29.
7. Кривега Л. Д. Ринковий світогляд: зміст і цінності [Електронний ресурс] / Л. Д. Кривега, К. В. Сухарева. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20101224/1_krivega.htm.
8. Кузнецова Т. В. Основи економічної психології / Т. В. Кузнецова. – К. : Вид-во МАУП, 2006. – 140 с.
9. Ложкін Г. В. Економічна психологія / Г. В. Ложкін, В. В. Спасенніков. – К. : Професіонал, 2007. – 400 с.
10. Пасічник Н. Формування економічної культури школярів як умова розвитку цивілізованих ринкових відносин / Н. Пасічник // Рідна школа. – 2007. – № 4. – С. 45-47.
11. Самсин А. И. Основы философии экономики : учеб. пособ. для вузов / А. И. Самсин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 271 с.

3.2. Лекція «Психолого-педагогічні засади впровадження фінансової грамотності» (4 години).

Психологічні аспекти фінансової освіти учнів основної школи: психологічний аналіз феномена фінансової грамотності.

Психологічні чинники виховання фінансової культури дитини. Психологічні аспекти фінансової соціалізації дитини: кишенькові гроші; гроші як плата за навчання; гроші як відступні; гроші як плата за домашні справи. Роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.

Педагогічні основи фінансової грамотності та виховання. Дослідження явища фінансової культури у педагогіці.

Питання для самоконтролю

1. Як розглядаються гроші з точки зору психології?
2. Назвати чинники, що впливають на «грошову» поведінку та ставлення до грошей.
3. Назвати класичні підходи психології до розвитку психологічних досліджень феномену грошей.
4. Узагальнити психологічні чинники виховання фінансової культури дитини.
5. Розкрити психологічні аспекти фінансової соціалізації дитини.
6. З чим у Вас асоціюється поняття «гроші»?

7. Розкрити роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.
8. Представити погляди А.С. Макаренка та В.А. Сухомлинського на економічне виховання учнів.
9. Як трактують сучасні педагогічні теорії проблему «діти-гроші»?
10. Назвати періоди в економічній соціалізації дітей та учнівської молоді.

Теми випускних робіт і рефератів

1. Ставлення до грошей та особливості грошової поведінки дитини.
2. Сучасні дослідження явища фінансової культури у педагогіці
3. Методика підготовки та проведення фінансового тижня в школі.
4. Роль сім'ї у фінансовому вихованні школярів.

Теми проектів

1. Сімейна фінансова ігротека.
2. Кишенькові гроші: за і проти.

Література:

1. Биденко С., Золотаревич И. Финансовые истории для подростков. Серия «Бизнес-школа «Детки-монетки» / С. Биденко, И. Золотаревич. – Казка. – 2012. – 128 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.detki-monetki.biz/?p=2695>.
2. Діти і гроші: як у світі дають на кишенькові витрати. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newsmarket.com.ua/2012/01/diti-i-groshi-yak-u-sviti-dayut-na-kishenkovі-vitrati/>.
3. Кузнецова Т.В. Основы экономической психологии / Т.В. Кузнецова. – К.: МАУП, 2006. – 140 с.
4. Ложкін Г.В., Спасенніков В.В. Економічна психологія / Г.В. Ложкін, В.В. Спасенніков. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 400 с.
5. Матвеев С.О., Лясота Л.І. Економічна соціологія: Підручник / С.О.Матвеев, Л.І. Лясота. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 184 с.
6. Орел В.В., Рябченко Л.О. Формування економічної свідомості і ставлення до грошей у процесі соціалізації особистості / В.В. Орел, Л.О. Рябченко // Пробл. інж.-пед. освіти. – 2007. – № 16. – С. 376-382. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gagago.ru/v-ryabchenko-l-o-formuvannya-ekonomichnoyi-svidomosti-i-st.html>.
7. Пархолько Г.Ю. Психолого-педагогічні проблеми виховання фінансової культури дітей / Г.Ю. Пархолько. – Черкаси, 2010. – 97 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ipro.com.ua/attachments/article/173/психолого-педагогічні_проблеми.pdf

8. Смолінська О. Діти і гроші / О. Смолінська // Школа. – 2014. – № 9. – С. 21-31.
9. Туріщева Л.В. Психологічні аспекти фінансової грамоти для школярів / Л.В. Туріщева // Класному керівнику. – 2011. – № 5. – С.16-18.
10. Шкребець М.С. Особливості формування і розвитку грошової культури в Україні / М.С. Шкребець // Збірка наукових праць Харківських соціологічних читань. – 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sociology.kharkov.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=65&Itemid=51.
11. Шкребець М.С. Вплив грошової культури на рівень консолідації українського суспільства / М.С. Шкребець, С.М. Шкребець // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна – 2010. – №889. – С.133-137. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/4991/2/Shkrebc1.pdf>.

Модуль IV. Методика викладання предмету «Фінансова грамотність» в основній школі.

Кількість годин – 14.

Мета модуля: розвиток професійних компетенцій слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо методики викладання курсів предмету «Фінансова грамотність».

Завдання модуля:

- систематизація знань з курсів предмету «Фінансова грамотність»;
- визначення ефективних методів і прийомів впровадження фінансової грамотності в загальноосвітніх навчальних закладах;
- створення методичних розробок і сценаріїв заходів із фінансової освіти та виховання;
- розвиток здатності слухачів до самонавчання, самооцінювання та самовдосконалення.

4.1. Лекційно-практичне заняття *Фундаментальні економічні категорії у курсах предмету «Фінансова грамотність» (4 години).*

Лекція «Фундаментальні економічні категорії у курсах предмету «Фінансова грамотність» (2 години).

Практичні заняття (2 години).

Практична робота №1 «Встановлення наступності у викладанні курсів «Економіка» (рівень стандарту, 11 клас) і курсів предмету «Фінансова грамотність» (5-9 класи)».

Мета та основні завдання роботи:

1. Визначити фундаментальні економічні категорії в курсах предмету «Фінансова грамотність».
2. Створити спільний предметний показчик «Фундаментальні

економічні категорії шкільної економічної освіти». Для цього, використовуючи основні підручники даних курсів [3,7 та ін.], виписати фундаментальні економічні категорії, які повторюються на сторінках відповідних предметних покажчиків.

3. Розробити спільний термінологічний довідник.

Практична робота №2 «Від теми «Грошові операції домашніх господарств» (курс «Родинні фінанси», 5 клас) до теми «Грошовий ринок. Закони грошового обігу» (курс «Економіка & Фінанси» (9 клас): методика вивчення економічної категорії «гроші».

Мета та основні завдання роботи:

1. Проаналізувати зміст зазначених тем у програмах курсів предмету «Фінансова грамотність».
2. Встановити підходи до визначення навчальних досягнень учнів при вивченні даного матеріалу.
3. Розробити (або проаналізувати) конспекти уроків із зазначених тем.
4. Зробити висновки щодо наступності у викладанні курсів предмету «Фінансова грамотність».

Питання для самоконтролю

1. Розкрити зміст фундаментальних економічних понять, які властиві будь-якій економіці. Визначте серед них ті, що властиві фінансовій сфері.
2. Назвати основні види фінансових послуг.
3. Розкрити методичні аспекти викладання теми «Гроші та їх функції. Види грошей» в основній школі.
4. Запропонувати власну методику реалізації інтегративного підходу до вивчення зазначених тем.

Завдання для самостійної роботи

Скласти інструктивну картку для учнів по роботі зі статистичними даними або з Інтернетом.

Теми проектів

1. Економічна абетка вчителя.
2. Для чого потрібні гроші?

Література:

1. Гладковський Р. В. Заходи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України з упровадження курсу «Фінансова грамотність» / Р. В. Гладковський, Н. І. Забуга // Економіка в школах України. – Х. : Основа, 2013. – С.3-5.
2. Економіка. Програми курсів за вибором та факультативів. – К., 2010. – 64 с.

3. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
4. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень), 11 клас / авт.: Л. П. Крупська, І. Є. Тимченко, Т. І. Чорна. – Х. : Ранок, 2011. – 192 с.
5. Збірник програм з економіки / укл. Р.В. Гладковський, Н.І. Забуга // Економіка в школах України. Спецвипуск. – 2013. – №3. – 93 с.
6. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Економіка. 11 клас. Рівень стандарту, академічний рівень. – К., 2010.
7. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
8. Фінансова грамотність: робочий зошит для учня / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2012. – 115 с.
9. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

4.2. Лекційно-практичне заняття «Змістова складова «Я – клієнт банку» у курсах предмету «Фінансова грамотність». Абетка власної фінансової безпеки» (4 години).

Лекція «Змістова складова «Я – клієнт банку» у курсах предмету «Фінансова грамотність» (2 години).

Фінансові процеси та явища. Введення до власних фінансів. Змістова складова «Я – клієнт банку» у курсах предмету «Фінансова грамотність». Абетка власної фінансової безпеки.

Практична робота №3. Методика розв'язування фінансових задач (2 години).

Мета та основні завдання роботи:

1. Проаналізувати систему фінансових задач предмету «Фінансова грамотність» (5-9 клас).
2. Обрати типові задачі та розв'язати їх.
3. Розробити методичні рекомендації щодо розв'язання фінансових задач.

Питання для самоконтролю

1. Оцінити значення банківської системи в житті сучасної людини.
2. Проаналізувати інформацію про фінансові послуги різних банків.

3. Охарактеризувати джерела банківського прибутку.
4. Довести вигідність кредиту та можливості людини щодо його погашення в конкретній банківській установі.
5. Проаналізувати зміст складової «Я – клієнт банку» предмету «Фінансова грамотність».

Завдання для самостійної роботи

1. Підібрати 2-3 приклади типових фінансових задач (5-9 клас).

Заповнити таблицю.

Таблиця 2

Типові фінансові задачі в курсах предмету «Фінансова грамотність»

№	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів Учень/учениця	Клас	Типові задачі (приклади)
1.	Обчислює доходи та видатки родинного бюджету	5 клас	
2.	Складає калькуляцію витрат	5 клас	
3.	Уміє обраховувати видатки родини на оплату житлово-комунальних послуг	5 клас	
4.	Обчислює суму податку від певної суми грошей	5 клас	
5.	Обчислює торгівельну надбавку на конкретних прикладах	6 клас	
6.	Співставляє доходність за різними банківськими вкладками	8 клас	
7.	Застосовує рівняння Фішера у фінансових розрахунках	9 клас	
8.	Уміє вимірювати індекс споживчих цін	9 клас	
9.	Уміє розрахувати валютний курс	9 клас	

3. Розробити методичні рекомендації щодо виконання практичної роботи №3 «Вимірювання індексу споживчих цін» та практичної роботи №4 «Розрахунок валютного курсу» (9 клас)
4. «Абетка власної фінансової безпеки». Створити сторінку «Як заощадити у побуті».
5. Внести до методичного порадника вчителя рекомендації щодо методики проведення уроків з курсу «Родинні фінанси» (5 клас).

Теми проектів

1. Абетка власної фінансової безпеки.

2. «Сімейний» гаманець.

Література:

1. Горленко Г.О. Методичний посібник для вчителя до збірника задач з економіки / Г.О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. – 116 с.
2. Десять важливих ідей з власних фінансів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_lopus_mod1.pdf.
3. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
4. Сироїжко С. Економічне виховання та начала математики / С.Сироїжко // Відкритий урок. – 2011. - №3. – С.31-32.
5. Соценко Т.М. Чого хочуть клієнти? / Т.М.Соценко, З.В.Філончук // Економіка в школах України. – 2008. – №4. – С. 9-16.
6. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
7. Фінансова грамотність: робочий зошит для учня / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2012. – 115 с.
8. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

4.3. Лекційно-практичне заняття «Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у шкільній фінансовій освіті (5-9 клас)» (4 години) .

Лекція «Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у шкільній фінансовій освіті (5-9 клас)» (2 години).

Види фінансових послуг. Особливості їх надання фінансово-кредитними установами. Споживач у світі фінансових послуг Роль страхування та захисту прав споживачів фінансових послуг.

Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у шкільній фінансовій освіті (5-9 клас).

Практична робота №5. «Створюємо пам'ятку споживача фінансових послуг» (2 години).

Мета та основні завдання роботи:

1. Проаналізувати місцевий ринок фінансових послуг.
2. Визначити алгоритм самозахисту споживача. Сформулювати поради

споживачам.

3. Розробити методичні рекомендації щодо виконання практичної роботи №2 «Створюємо пам'ятку споживача» (6 клас).

Завдання для самостійної роботи

1. Абетка власної фінансової безпеки. Створити сторінки «Банківські картки. Як правильно користуватися банківською картою» та «Правила безпеки під час здійснення електронних платежів».
2. Внести до методичного poradnika вчителя рекомендації щодо методики проведення уроків з курсу «Фінансово-грамотний споживач» (6 клас).

Питання для самоконтролю

1. Назвати основні види фінансових послуг.
2. Прокоментувати особливості надання фінансових послуг різними фінансово-кредитними установами.
3. Оцінити роль страхування у власному житті.

Теми проектів

1. Обираємо страхове покриття.
2. У світі фінансових послуг.

Література:

1. Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / авт. І. Ф. Радіонова. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 176 с.
2. Обираємо страхове покриття / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_ brock_ mod6.pdf](http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_brock_mod6.pdf).
3. Справа життя / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://r-invest.com.ua/files/docs/Jupiter/12x12_ukr-2.pdf.
4. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
5. Фінансова грамотність: робочий зошит для учня / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2012. – 115 с.
6. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

4.4. Практичне заняття «Історії фінансового успіху. Змістова складова «Я – підприємець» у курсах предмету «Фінансова грамотність» (2 години).

Економічні ролі: найманий працівник, підприємець, інвестор. Історії фінансового успіху. Змістова складова «Я – підприємець» у курсах предмету «Фінансова грамотність».

Питання для самоконтролю

1. Скласти термінологічний словник до теми на основі понятійного апарату зазначеної теми предмету «Фінансова грамотність».
2. Побудувати схему «Види підприємницької діяльності».
3. Розробити 5-6 слайдів для презентації «Історії фінансового успіху».
4. Розкрити змістові аспекти складової «Я – підприємець» предмету «Фінансова грамотність».

Література:

1. Економіка для учнів 10-х кл. середніх загальноосвітніх шкіл / За редакцією С.М.Панчишина: Навч. посібник. – Львів: «Тріада плюс», 2008. – 460 с.
2. Короденко М. Підвалини благополуччя / М. Короденко // Освіта України. – 2012. – №37. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pedpresa.com.ua/blog/19364-pidvalyny-blahopoluchchya.html>.
3. Пилипенко В.Є. Людина в ринковому суспільстві: орієнтації, поведінка, культура / В.Є. Пилипенко. – К.: ПЦ «Фоліант», 2005. – 224 с.
4. Пустовійт Р.Ф. Педагогічні умови формування підприємницької культури у старшокласників: автореферат: дис... к. пед. наук: АПН України, Інститут педагогіки / Р.Ф. Пустовійт. – Київ, 1997. – 24 с.
5. Сисоєнко Н.А. Прикольна економіка / Н.А.Сисоєнко, З.В.Філончук // Географія та основи економіки. – 2011. – №1. – С.28-31.
6. Філончук З.В. Підприємництво. Види підприємництва / З.В.Філончук // Географія та основи економіки. – 2006. – №7. – С.21-23.
7. Філончук З.В. Турнір юних підприємців / З.В.Філончук // Географія та основи економіки. – 2008. – №5. – С. 22-23.
8. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К.: Фенікс, 2012. – 312 с.
9. Фінансова грамотність: навч. посібник для вчителя / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – К., 2013. – 312 с.

Модуль V. Діагностико-аналітичний модуль.

Кількість годин – 10.

Мета модуля: виявлення освітніх потреб слухачів, діагностика

набутих ними знань та вмінь за навчальними модулями спецкурсу; аналіз наявного досвіду у вирішенні проблем формування фінансової культури та поведінки учнів.

Завдання модуля:

- встановлення рівня фінансової грамотності вчителів і формування мотиваційного компоненту щодо її підвищення;
- систематизація знань зі спецкурсу «Фінансова грамотність»;
- порівняння результатів вхідного та вихідного тестування;
- підведення результатів навчальних досягнень слухачів.

Зміст занять

5.1. Вхідне діагностування (2 години).

Вхідне діагностування проводиться на першому занятті даного модуля й передбачає встановлення рівня економічної та професійної підготовки вчителя, усвідомлення характеру власних прогалин у фінансових знаннях.

Тест на встановлення рівня фінансової обізнаності «Чи я є освіченим споживачем фінансових послуг?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на встановлення рівня знань з фінансової математики «Перевірте свої фінансові знання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на визначення рівня економічних знань та здатності до економічного аналізу (за когнітивно-професійною складовою готовності до формування економічної культури учнів).

5.2.Захист творчих робіт (4 години).

Форми творчих робіт:

- панорамний урок – своєрідний панорамний огляд системи уроків курсів предмету «Фінансова грамотність», у якому приймають участь декілька педагогів, які взаємно доповнюють один одного, та визначають найбільш ефективні методи та прийоми роботи з учнями;
- методичний поради́ник вчителя – збірка методичних рекомендацій щодо

впровадження курсів «Фінансова грамотність».

5.3. Контрольне тестування (2 години)

Контрольне тестування щодо визначення рівня теоретичної та методичної підготовки вчителя до впровадження предмету «Фінансова грамотність».

5.4. Вихідне діагностування (2 години).

Вихідне діагностування проводиться на останньому занятті спецкурсу й передбачає встановлення рівня економічної та професійної підготовки вчителя до впровадження курсу «Фінансова грамотність», порівняння його результатів із вхідним діагностуванням.

Тест на встановлення рівня фінансової обізнаності «Чи я є освіченим споживачем фінансових послуг?» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Тест на встановлення рівня знань з фінансової математики «Перевірте свої фінансові знання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/structure/finedu/tests_ua.php.

Навчальні результати слухачів визначаються на основі: виконання практичних робіт, участі у семінарських заняттях, підсумкового тестового контролю, захисту індивідуальних творчих робіт.

VI. Самостійна робота (24 години)

Мета: шляхом самоосвіти розширити знання з питань компетентнісного підходу до впровадження фінансової грамотності у навчальні заклади.

Завдання:

- опрацювати рекомендовані джерела інформації;
- виокремити питання, які потребують додаткової консультації;
- виконати рекомендовані практичні роботи та завдання, спрямовані на набуття вмінь і навичок компетентного розв'язання проблем щодо впровадження курсів за вибором «Фінансова грамотність».

Пропонуємо орієнтовний розподіл годин самостійної роботи (таблиця 3).

**Орієнтовний розподіл годин самостійної роботи спецкурсу
«Фінансова грамотність»**

Модуль I. Фінанси. Фінансова система і фінансова політика				Самостійна робота	
<i>Навчально-тематичний план</i>	<i>Лекції</i>	<i>Практ. заняття</i>	<i>Всього годин</i>	<i>Види самостійних робіт</i>	<i>Годин</i>
1.2. Державне регулювання фінансової сфери	2		2	Готуємо панорамний урок. Розробка конспекту уроку з теми «Грошовий ринок. Маса грошей в обігу» (курс «Економіка & Фінанси» (9 клас)	2
Модуль II. Фінансова освіта населення як чинник економічної стабільності.				Самостійна робота	
2.2. Фінансова грамотність як складова фінансової культури.	2		2	Готуємо панорамний урок. <i>Група №1. Розробка конспекту уроку</i> з теми «Фінансова культура людини. Економічні ролі сучасної людини: робітник. підприємець, інвестор» (курс «Фінансова культура», 7 клас). <i>Група №2. Розробка конспекту уроку</i> з теми «Що таке фінансова грамотність. Як добробут людини залежить від її фінансової поведінки» (курс «Прикладні фінанси», 8 клас).	2
Модуль IV. Методика викладання курсів за вибором «Фінансова грамотність» в основній школі				Самостійна робота	
4.3. Змістова складова «Я – клієнт банку» у курсах предмету «Фінансова грамотність». Абетка власної фінансової безпеки. Практична робота №3. Методика розв’язування фінансових задач.	2	2	4	Створення «Абетка власної фінансової безпеки». Сторінка «Як заощадити у побуті».	2
				Практична робота №4 «Визначення виду сімейного бюджету за ступенем	2

				збалансованості».	
				Методичний поради́ник вчителя. Методика проведення уроків з курсу «Родинні фінанси» (5 клас).	2
Методика вивчення тем змістової лінії «Я – споживач» у шкільній фінансовій освіті (5-9 клас). Практична робота №5. Створюємо пам'ятку споживача.	2	2	4	6.4. Абетка власної фінансової безпеки. Сторінка «Банківські картки. Як правильно користуватися банківською картою». Сторінка «Правила безпеки під час здійснення електронних платежів». Методичний поради́ник вчителя курсу «Фінансова грамотність» (основна школа). Методика проведення уроків з курсу «Фінансово-грамотний споживач» (6 клас).	4
Модуль IV. Методика викладання курсів за вибором «Фінансова грамотність» в основній школі				Методичний поради́ник вчителя курсу «Фінансова грамотність» (основна школа). Готуємо панорамний урок в основній школі. Методика проведення уроків з курсу «Фінансова культура» (7 клас). Методика проведення уроків з курсу «Прикладні фінанси» (8 клас). Методика проведення уроків з курсу «Економіка & Фінанси» (9 клас). Розробка конспектів уроків (у малих групах або індивідуально).	6
				Підготовка залікової	4

				творчої роботи.	
<i>Всього годин сам. роботи</i>					24